

ὑστερον σημαίνουσης, ὥστ' εἰ βουλοίμεθα κυρίως λέγειν· ὁ ἄνθρωπος οὐκ ἔστι πρώτη ἐπίνοια, ἀλλ' ὄνομα τῆς πρώτης ἐπινοίας, οὐδὲ δευτέρα ἐπίνοια τὸ εἶδος ἔστιν, ἀλλὰ μᾶλλον δευτέρας ἐπινοίας ὄνομα, ἥτις ἔστι τὸ κατηγορεῖσθαι πλειόνων ἀριθμῶ διαφερόντων. Ἄλλ' οὐδὲ κυρίως τὸ τῆς ἐπινοίας ὄνομα τῇ πρώτῃ ἀρμόττει, εἰ μὴ καθόσον ὁ νοῦς εἰς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα ⁵ τείνει καὶ φέρεται· ἄλλως γὰρ καθ' αὐτὸ ἀληθές ἐστι πρᾶγμα, κυρίως δὲ τοῦνομα τοῦτο τῇ δευτέρᾳ προσήκει· ἔστι γὰρ τι τοῦ λόγου μόνον, οὐ τι τοῦ πράγματος, καὶ ἔστι τι πεποιημένον ὑπὸ ψυχῆς, ὥστε τὴν πρώτην ἐπίνοιαν ὀνομάζει μόνον ὁ νοῦς, οὐ ποιεῖ· τὴν δευτέραν δὲ καὶ ποιεῖ, καὶ τὴν προσηγορίαν αὐτῇ τίθησιν· ὥστε ἡ πρώτη ἐννοια μᾶλλον ὀνομάζοιτ' ἄν, ¹⁰ ἢ δὲ δευτέρα, ἐπίνοια.

Εἰ γοῦν καὶ αὕτη ἡ φύσις ἡ νοητή. — Ἐντεῦθεν τρεῖς ἀπορίας ἐφεξῆς ἀλλήλαις κινεῖ, ὧν ἡ πρώτη τοιαύδε ἐστίν· Εἴρηται· τὴν ἀνθρω- ^{f. 57} πίνην φύσιν ὑπάρχουσαν ἐν τῷ νῷ πάντων τῶν ἀτόμων ἀφηρημένην εἶναι· καθόλου· ἀπορίαν οὖν ἔχει πῶς ἂν τοῦτ' εἶναι δύναίτο. ¹⁵

LXIV.

ξδ'. Ὅπως ἔνια τὰ αὐτὰ μερικά εἰσι καὶ καθόλου, διαφόρως μέντοιγε.

Σαφές γάρ ἐστι τὸ τὸν ἐμὸν νοῦν, ἐν ᾧ ἐστὶν αὕτη ἡ φύσις, μερικὸν ²⁰ εἶναι· τὸ δὲ ἐν τῷ μερικῷ μερικὸν ἔστι· δεῖ γὰρ τὸ προσλαμβάνον καὶ τὸ προσλαμβανόμενον ἀνάλογα εἶναι. Ταύτην τοίνυν τὴν ἀπορίαν λύει καλῶς, λέγων ταύτην τὴν φύσιν διχῶς δύνασθαι θεωρεῖσθαι· ἓνα μὲν τρόπον, κατὰ τὸ ἴδιον εἶναι, ὅπερ ἔχει ἐν τῇ ψυχῇ καὶ ἐν τῷ νῷ, καὶ οὕτως ἔστι μερική, ὡσπερ καὶ ὁ νοῦς αὐτός, ὡς ὁ τῆς ἀπορίας ἐβούλετο ²⁵ λόγος· ἄλλον δὲ τρόπον, καθὸ πρὸς τὰ πράγματα ἀποβλέπει· τὰ ἔξω τῆς ψυχῆς ὄντα, καὶ πρὸς αὐτὰ παραβάλλεται· ὡς μία τις ἀπάντων αὐτῶν ὁμοιότης, καὶ οὕτω καθόλου ἐστίν, ἅτε πλείω παριστώσα πράγματα. Ὅθεν δυνάμεθα λέγειν τῇ μὲν ὑπάρξει μερικήν αὐτὴν εἶναι, ἐν δὲ τῷ παριστάνειν, καθόλου. Ἐντεῦθεν δὲ φησι καὶ τὴν ἀγνοίαν τοῦ Ἀβερρόου ἐκδηλον ³⁰ γίνεσθαι, ὅς ἠθέλησεν ἐκ τῆς ἐνότητος τοῦ νοητοῦ εἶδους τὴν ἐν πᾶσιν ἀνθρώποις ἐνότητα τοῦ νοῦ συμπεραίνειν· ἡ γὰρ ἐκείνου τοῦ εἶδους καθολικότης, ὡς εἴρηται, οὐκ ἔστι κατὰ τὸ εἶναι ὅπερ ἔχει ἐν τῷ νῷ, ἀλλὰ καθὸ πρὸς τὰ ἔξω πράγματα ἀναφέρεται ὡς ὁμοιότης αὐτῶν. Καὶ τοῦτο δηλον ποιεῖ ὕλικῶ τινὶ παραδείγματι, τῷ τῆς στήλης ἐν τῇ εἰκόνι. Εἰσὶ μὲν γάρ ³⁵ τινα μερικά καὶ τῇ ὑπάρξει καὶ τῇ ἐμφάσει· εἰσὶ δὲ ἕτερα τῇ μὲν ὑπάρξει ἐνικά, ἀλλὰ καθόλου ὡς πλήθους ἐμφαντικά· καὶ τοῦτο δηλον ἐπὶ τῶν

10-11 ὥστε — ἐπίνοια en marge AS
p. 165, 5

12 Εἰ γοῦν καὶ αὕτη: c. IV, 2,

ὕλικῶν· εἰ γὰρ τις γένοιτο στήλη πρὸς τὴν τοῦ Πέτρου μόνον ὁμοίωσιν, μερικὴ ἂν εἶη κἂν τῷ εἶναι κἂν τῷ ἐμφαίνειν· εἰ δὲ γένοιτο πρὸς κοινήν τινα πλειόνων ὁμοίωσιν, αὕτη τῷ μὲν εἶναι εἶη ἂν μερικῆ, καθόλου δὲ τῷ γε ἐμφαίνειν. Οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν εἰδῶν· τὸ μὲν γὰρ ἐν τῇ μερικῇ αἰσθήσει εἶδος ἐνικόν ἐστι τῇ ἐμφάσει· παρίστησι γὰρ καὶ ἐμφαίνει μόνον τὸ μερικὸν αἰσθητόν· ἔστι δὲ κἂν τῷ εἶναι μερικόν, ἅτε ἐν ὕλῃ ἐνικῆ τὸ εἶναι ἔχον· τὰ δὲ ἐν τῷ νῷ εἶδη ἐνικὰ μὲν εἰσι τῇ ὑπάρξει· προσειλημμένα γὰρ εἰσιν ἐν τῷδε τῷ νῷ, μερικῶ γε ὄντι· καθόλου δὲ εἰσιν ὡς πλειόνων πραγμάτων ἐμφαντικά.

10

LXV.

ξε'. Πῶς ἂν ἐπαλίθρευοιτο ἡ ἀρχὴ αὕτη ἢ ὁ κανὼν ὁ λέγων· ἔταν ἕτερον καθ' ἑτέρου κατηγορεῖται, καὶ τὰ ἐξῆς.

Καὶ διότι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. — Ἐνταῦθα τὴν δευτέραν τίθησιν ἀπορίαν. Ἴσμεν γὰρ, φησὶν, ἀληθῆ κατηγορίαν εἶναι τὴν ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶδος ἐστὶ λέγουσαν, καὶ τὴν ὅτι ὁ Σωκράτης ἄνθρωπός ἐστι· διὰ τί οὐκ ἔστιν ἀληθῆς καὶ αὕτη ἡ κατηγορία, ὅτι ὁ Σωκράτης ἐστὶν εἶδος; ἔπει κατὰ τὸν ἀριστοτελικὸν ἐν ταῖς κατηγορίαις κανόνα, ὅταν ἕτερον καθ' ἑτέρου λέγηται, πᾶν ὅπερ ἂν κατηγοροῖτο κατὰ τοῦ κατηγορουμένου, καὶ κατὰ τοῦ ὑποκειμένου τοῦτο ῥηθήσεται. Καὶ ἡ λύσις ἐστίν, ὅτι οὐχ ἔπεται τὸν Σωκράτην εἶναι εἶδος, εἰ καὶ ὅτι μάλιστα ὁ μὲν ἄνθρωπος εἶδος ἐστίν, ὁ δὲ Σωκράτης ἄνθρωπος· μεταβάλλεται γὰρ ὁ μέσος· καὶ τὸ τοῦ συμβεβηκότος ἀμαρτάνεται σόφισμα· ἄλλως γὰρ ἐν τῇ πρώτῃ λαμβάνεται προτάσει ὁ ἄνθρωπος, ὅποταν αὐτῷ ἢ ἐπίνοια τοῦ εἶδους ἀποδίδωται, καὶ ἄλλως ἐν τῇ δευτέρᾳ, ἐπειδὴν κατὰ τῶν ἀτόμων λέγηται. Ἐν μὲν γὰρ τῇ πρώτῃ λαμβάνεται καθὼς ἔχει τὸ εἶναι ἐν τῷ νῷ, ἐν δὲ τῇ δευτέρᾳ λαμβάνεται κατὰ τὴν ἰδίαν καὶ ἀπολελυμένην αὐτοῦ θεωρίαν· ἅ πάντα σαφῆ εἰσιν ἐκ τῶν πρότερον εἰρημένων, καὶ διὰ τοῦτο οὐχ ἔπεται· καὶ καθόλου τὸ ἀριστοτελικὸν ἐκεῖνο ἀξίωμα ἐν ταῖς οὐσιώδεσι καὶ καθ' αὐτὸ κατηγορίαις μόνον κρατεῖ, καὶ ἡνίκα τὸ κατηγορούμενον τῷ αὐτῷ λαμβάνηται τρόπῳ ἐν ἀμφοῖν ταῖς προτάσεσι· τοῦτο δὲ οὐκ ἔστιν ἐνταῦθα· αὕτη γὰρ ἡ κατηγορία· ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν εἶδος· κατὰ συμβεβηκός ἐστι, καὶ ἄλλως λαμβάνεται ὁ ἄνθρωπος ἐν τῇ πρώτῃ καὶ τῇ δευτέρᾳ, ὡς εἴρηται· ὅθεν ὁ ἄνθρωπος καθὼς ἐστὶν εἶδος, τουτέστιν ὡς ἀποδίδεται αὐτῷ ἢ τοῦ εἶδους ἐπίνοια, οὐ κατηγορεῖται κατὰ τοῦ Σωκράτους· καὶ διὰ τοῦτ' ἐπισημασμένως προστίθησιν ὁ διδάσκαλος, ὡς ἐξ ἀνάγκης συνέβαινεν ἂν εἶδος εἶναι τὸν Σωκράτην, εἴπερ ὁ τοῦ εἶδους λόγος ἤρμοττε τῷ ἀνθρώπῳ καθὼς ἔχει τὸ εἶναι ἐν τῷ Σωκράτει ἢ καὶ κατὰ τὴν ἀπο-

ἡ γὰρ: δὲ S 14 Καὶ διότι τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει: c. IV, 2, p. 165, 17

λελυμένην αὐτοῦ θεωρίαν, δηλονότι καθόσον ἐστὶν ἄνθρωπος. Ἐξ τι γὰρ ἀρμόττει τῷ ἀνθρώπῳ καθό ἐστὶν ἄνθρωπος, ἀρμόττοι ἄν δῆπου καὶ τῷ Πέτρῳ τοῦτο, καὶ κατ' αὐτοῦ κατηγοροῖτο.

LXVI.

6

ξς'. Πῶς ἐστὶ πρώτη ἐπίνοια ἢ κατὰ τῶν ὑποδεεστέρων λεγομένη.

Καὶ ὅμως τὸ κατηγορεῖσθαι ἀρμόζει. — Ἐνταῦθα τρίτην τίθησιν ἀπορίαν, ἣτις ἐστὶ πότεραν δυνατόν ἐστι τῷ γένει τὴν κατηγορίαν ἀποδίδωσθαι· καὶ φησί, ὅτι τὸ κατηγορεῖσθαι προσήκει τῷ γένει καθ' αὐτό, 10 καὶ δείκνυσιν εὐθύς οὕτως· Ἐκεῖνο προσήκει τινὶ καθ' αὐτό, ὅπερ τίθεται εἰς τὸν ὀρισμὸν αὐτοῦ· ἀλλὰ τὸ κατηγορεῖσθαι ἐν τῷ τοῦ γένους ὀρισμῷ κεῖται· τῷ γένει ἄρα τὸ κατηγορεῖσθαι πρόσεσι καθ' αὐτό. Αἱ μὲν προτάσεις σαφεῖς εἰσιν, ὧν ἡ ἐλάττων μόνον ἐν τῷ γράμματι κεῖται· παραμυθεῖται δὲ τὸν λόγον ἀξιολόγως. Ὅτι γὰρ οὐκ ἔξω λόγου τοῦτο συμβαίνει, 15 φησί, δηλονότι ἐντεῦθεν· ἡ γὰρ κατηγορία ἐστὶ τι συμπληρούμενον καὶ ἀπαρτιζόμενον τῆς ἐνεργείας τοῦ συντιθέντος καὶ διαιρουντος νοῦ, εἰ καὶ τὸν θεμέλιον αὐτῆς ἐν αὐτῷ τῷ πράγματι κέκτηται, δηλονότι τὴν τῶν ὄρων ἐκείνων ἐνότητά, ὧν θάτερον κατὰ θατέρου λέγεται. Ἐπεὶ τοίνυν | ὁ λόγος ταύτης τῆς ἐπινοίας, ἣ ἐστὶ τὸ γένος, ὁμοίως συμπλέκεται τῇ f. 58 ἐνεργείᾳ τοῦ νοῦ, ἐπόμενόν ἐστι καὶ τὸν τῆς κατηγορίας λόγον αὐτῷ τῷ γένει δικαίως ἀποδίδωσθαι δύνασθαι. Ἀποσκευάζεται δὲ τινὰ κἀνταῦθα ἀμφιβολίαν δι' ὧν προστίθησιν· ἀλλ' οὐδὲν ἦττον ὁμοίως, φησί, τοῦθ' ὅπερ ὁ νοῦς τὸν τῆς τοιαύτης κατηγορίας ἀποδίδωσι λόγον, συντιθεὶς ἐν μετ' ἄλλου, οὐκ ἐστὶν αὐτῆ ἢ τοῦ γένους ἐπίνοια, ἀλλ' ἐκεῖνο μᾶλλον ὅ 26 τὴν τοῦ γένους ἐπίνοιαν ὁ νοῦς ἐφαρμόττει, οἷον τὸ σημαίνον τῷ τοῦ ζήλου ὀνόματι, λόγου χάριν.

LXVII.

ξς'. Ὅπως ἡ πρότασις αὕτη· „ὁ ἄνθρωπος εἰδός ἐστὶν“, οὐκ ἐστὶν ἀπροσδιόριστος, ἀλλὰ μᾶλλον ἐνικῆ. 30

Ἐκ δὲ τῶν εἰρημένων τῷ διδασκάλῳ συνάγειν δυνάμεθα φανερώς, ὡς ἄρα βούλεται· πρώτην μὲν ἐπίνοιαν εἶναι τὸ κατηγορούμενον κατὰ τῶν ὑπ' αὐτό, τὴν δὲ δευτέραν ἐπίνοιαν μὴ κατηγορεῖσθαι εἰ μὴ ἐκείνου ὅ ἀποδίδεται καὶ κατηγορία παρωνύμῳ, ὥστε τὴν „ὁ ἄνθρωπος εἰδός ἐστὶ“ πρότασιν ἐνικῆν εἶναι, εἰ καὶ δοκεῖ εἶναι ἀδιόριστος· δοκεῖ γὰρ ἐν αὐτῇ 35 τίθεσθαι κοινὸς ὄρος χωρὶς προσδιορισμοῦ, τοῦτο δ' οὐκ ἐστὶν ἀληθές· ἡ γὰρ ἀπροσδιόριστος ἐπαληθεύεσθαι δύναται τῷ κατωτέρῳ, οἷον ἡ· „ἐστὶν ἄνθρωπος λευκός“ τῇ „ὅτι Σωκράτης λευκός ἐστὶ“ συναληθεύειν δύναται.

τοῦτο δ' οὐκ ἔστιν ἐν γε τῷ προκειμένῳ, οὐδ' ἀληθές ἐστι κοινὸν ἔρον πραγματικῶς ἐν ἐκείνῃ τῇ προτάσει κείσθαι χωρὶς προσδιορισμοῦ· οὕτως γὰρ ὁ κοινὸς ἔρος ἐκεῖ ἀντὶ μερικοῦ καὶ ἐνικοῦ τινος ἔρου λαμβάνεται, καθόσον αὐτῷ ἢ τοῦ εἶδους ἐπίνοια ἀποδίδεται. Ταῦτα μὲν ἐκ τῆς τοῦ διδασκάλου λέξεως φανερώς ἀναθρόσκει.

LXVIII.

Ξη'. Πότερον ἡ πρώτη ἐπίνοια, ἢ ἡ δευτέρα ὀρίζεται ἐν τῷ τὸ γένος ὀρίζεσθαι.

10 Διοριστέον δέ τι καὶ περὶ τοῦ ὀρισμοῦ τοῦ γένους ἐγκαίρως· ἀπορίαν γὰρ ἔχει, τίποτε ἐστὶ τὸ ὀριστόν, ἐπειδὴν τὸ γένος ὀρίζομεθα ἐν τῇ λογικῇ, λέγοντες· „Γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων καὶ διαφερόντων τῷ εἶδει ἐν τῇ τί ἐστὶ κατηγορούμενον“, πότερον ἡ πρώτη ἐπίνοια, ἢ ἡ δευτέρα. Ὁ μὲν οὖν διδάσκαλος οὗτος ἔκ γε τῶν εἰρημένων δοκεῖ βούλεσθαι τὸν ὀρισμὸν
16 ἐκεῖνον τῆς πρώτης ἐπινοίας εἶναι· αὕτη γὰρ ἐστὶν ἢ κατὰ τῶν ὑπ' αὐτὴν κατηγορουμένη, ὡς ἂν ὁ ὀρισμὸς ἐκεῖνος οὕτω γένηται ὅπερ κατηγορεῖται κατὰ πλειόνων εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶ, οἷον, λόγου χάριν, τὸ ζῶον τοῦτο ἐστὶ γένος, ἧγουν τοῦτ' ἐστὶν ἢ ἡ τοῦ γένους ἐπίνοια ἀποδίδεται, καὶ παρωνύμως ἀπ' αὐτῆς ὀνομάζεται γένος. Ταύτης δὲ τῆς δόξης καὶ πολλοὶ
20 γεγόνασιν ἕτεροι, καὶ λόγους τινὰς πρὸς ταύτην κομίζοντες· φασὶ γὰρ ὡς ἐν ἐκείνῳ τῷ λόγῳ ὀρίζεται τὸ κατηγορούμενον κατὰ πλειόνων εἶδει διαφερόντων· ἢ δὲ τοῦ γένους ἐπίνοια οὐ κατηγορεῖται κατὰ πλειόνων εἶδει
f. 58^v | διαφερόντων· φάσιν γὰρ ἂν τις λέγοι, ὡς ὁ ἄνθρωπος, ἢ ὁ ἵππος γένος ἐστὶν· ἀλλὰ πρᾶγμα μᾶλλον ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορούμενον.
25 Ἔτι, εἰ ὀρίζετο τὸ γένος ἐκεῖ, ὅπερ ἐστὶν ἡ ἐπίνοια, ἐτίθετ' ἂν τι τοῦ τῶν ἐπινοιών γένους ἐν τῷ ὀρισμῷ· δεῖ γὰρ τὰ μέρη τοῦ ὀρισμοῦ ἐκ τῆς τοῦ ὀριστοῦ τυγχάνειν οὐσίας· ἀλλ' οὐ τίθεται τι τοιοῦτον, ἀλλὰ πάντα μᾶλλον πραγματικά.

Ἔτι, ἐκεῖνο τὸ γένος ὀρίζεται ὁ Πορφύριος περὶ οὗ ὁ Φιλόσοφος ἐν
30 τοῖς τοπικοῖς διαφόροις διορίζεται θεωρίαις· τοῦτο δὲ ἐστὶ πρᾶγμα, καὶ οὐκ ἐπίνοια, ὡς δῆλον ἐστὶ τῷ θεωροῦντι καλῶς τὰ ἐν τοῖς τοπικοῖς εἰρημένα· ὁ ὀρισμὸς ἄρα οὗτος τοῦ γένους τοῦ πράγματος ἐστὶν, οὐ τῆς ἐπινοίας.

Ἔτεροι φασὶν ὡς οὔτε τῆς πρώτης ἐπινοίας ἐστὶν ὁ ὀρισμὸς ἐκεῖνος
35 καθ' αὐτήν, οὔτε τῆς δευτέρας, ἀλλὰ καὶ ἀμφοτέρων ὁμοῦ, τῆς πρώτης δηλονότι μετὰ τῆς δευτέρας, ἀρχοειδέστερον μέντοι γε τῆς δευτέρας, διὰ τὸ τὴν λογικὴν μηδὲν πραγματεύεσθαι περὶ τῶν πρώτων εἰ μὴ καθόσον αὐταῖς αἰ δευτεραί ἀποδίδονται· οὐ γὰρ ἀνήκει πρὸς τὴν τοῦ λογικοῦ

θεωρίαν ὁ ἄνθρωπος ἄλλως εἰ μὴ καθόσον αὐτῷ ἢ ἐπίνοια ἀποδίδοται αὐτῇ, ἢ ἐστὶ τὸ εἶδος. Οὕτω δὲ δεῖ νοεῖν καὶ περὶ τῶν ἄλλων πρώτων ἐπινοιών. Τούτου δ' αἴτιον ἐστίν, ὅτι ὁ λογικὸς τῶν περὶ τὸν λόγον ἐστὶ τεχνίτης, καὶ διὰ τοῦτο τὰ τοῦ πράγματος ὄντα οὐ θεωρεῖ, ἀλλὰ μόνον τὰ ὄντα τοῦ λόγου, καὶ τοῦτ' ἐστὶν ὁ κοινῶς περὶ τῆς λογικῆς λέγεται, ὅτι περὶ τῶν δευτέρων ἐστὶν ἐπινοιών, αἱ ταῖς προτέραις ἐπιτίθενται· τὸ δ' ἐστὶν, ὅτι προηγουμένως περὶ τῶν δευτέρων σκοπεῖ, καὶ διὰ τοῦτο προηγουμένως καὶ τὰς δευτέρας ἐπινοίας ὀρίζεται· ὁθεν ἔνιοι μᾶλλον ἀκριβολογούμενοι λέγουσι τὰς δευτέρας ἐπινοίας εἶναι τὰς ὀριζομένας ἐν λογικῇ, ἐν τῷ συγκεκριμένῳ μέντοι λαμβανομένας, ὅπερ ταυτόν ἐστὶ τῷ τὴν πρώτην ἐπίνοιαν μὴ ὀρίζεσθαι καθ' αὐτήν, ἀλλὰ σύν-αμα τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν· ἢ γὰρ δευτέρα λαμβανομένη ἐν τῷ συγκεκριμένῳ οὐδὲν ἐστὶν ἕτερον εἰ μὴ δευτέρα ἐπίνοια τῇ πρώτῃ, οἷον εἰπεῖν ἐπιμορφάζουσα. Εἰ γοῦν οὐχ ἢ πρώτη ἐπίνοια ὑπὸ τῇ δευτέρᾳ, ἀλλ' ἢ δευτέρα μᾶλλον ἐν τῷ συγκεκριμένῳ, ταυτέστιν ἢ μορφοῦσα τὴν πρώτην, ὀρίζεται, κατ' αὐτοὺς ἔδηλον ἐστίν, ὡς ἠβούλοντο τὴν δευτέραν προηγουμένην ὀρίζεσθαι. Οὗτοι καὶ τοὺς λόγους ἐκείνους λύουσιν, οἱ τοῦναντίον ἐπεχείρουν δεικνύναι, καὶ τὴν ἑαυτῶν ἀποδεικνύουσι θέσειν πάνυ καλῶς.

Πρὸς μὲν δὴ τὸν πρῶτον φασίν, ὡς οὐδεμία ἀνάγκη | τὸ πρᾶγμα εἶναι· f. 59 τὸ ὀριστὸν ἐν ἐκείνῳ τῷ ὀρισμῷ, ἀλλ' ἀρκεῖ εἶναι τι ὀριστὸν ἐκεῖ, σχέσιν ἔχον πρὸς τὸ πρᾶγμα, τὸ κατὰ πλειόνων κατηγορούμενον· οὕτω γὰρ καὶ τὰ συμβεβηκότα προσθήκαις τισὶν ὀρίζεται. Ἡ δὲ πρὸς τὸ κατὰ πλειόνων τῆδέ πη κατηγορούμενον σχέσις αὐτῇ ἐστὶν ἢ τοῦ γένους ἐπίνοια, καὶ διὰ τοῦτ' ἐν ἐκείνῳ τῷ ὀρισμῷ τὸ κατηγορούμενον ὑλικῶς τίθεται· ὡς ἐάν τις λέγῃ· „Σιμότης ἐστὶ ρίς κοιλή“.

Τὸ δὲ δεύτερον οὕτω λύουσιν ἐπιχείρημα· αἱ συγκεκριμένα ἐπίνοια ὀρίζονται δι' ἐκείνου ὁθεν τούτων ἤρτηται γνῶσις· ἢ δὲ τοῦ γένους γνῶσις οὐκ ἤρτηται τῆς γνώσεως τῆς ἐπινοίας ἐν τῷ κοινῷ, ἀλλὰ μᾶλλον ἐκ τοῦ γινώσκειν τὸν τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ τρόπον, οὗ δὴ τῷ λόγῳ τὴν ἐν τῷ ἀντικειμένῳ ἴδρυσιν ἔχει. Διὰ τοῦτο ἐν τῷ τοῦ γένους ὀρισμῷ, ὃ ἐστὶν ἐπίνοια συγκεκριμένη, δεῖ τὸ αὐτῆς τίθεσθαι ἀντικείμενον καὶ τὸν τῆς ὑπάρξεως τρόπον, οὗ δὴ τῷ λόγῳ τὴν ἐν τῷ ἀντικειμένῳ ἴδρυσιν ἔχει. Τὸ δὲ ἐν τῷ τοῦ γένους ὀρισμῷ μὴ τίθεσθαι τι ἐκ τοῦ τῶν ἐπινοιών γένους ψεῦδος ἐστὶ· τὸ γὰρ κατηγορεῖσθαι κατὰ πλειόνων καὶ τὰ λοιπὰ πρὸς τὴν ἐπίνοιαν ἀνήκει· εἰ γὰρ καὶ τὰ πλείω ταῦτα ἐφ' ὧν ἢ κατηγορία γίνεται οὐκ εἰσὶν ὄντα τῆς ἐπινοίας, ἀλλὰ τό γε κατηγορεῖσθαι κατὰ πλειόνων τῆς ἐπινοίας ἐστὶ, τοῦλάχιστον ἐκ τοῦ μέρους τοῦ κατηγορεῖσθαι.

Πρὸς δὲ τὸ τρίτον ἐπιχείρημα λέγουσιν, ὅτι ὁ Φιλόσοφος ἐν τοῖς τοπικοῖς περὶ τῶν τοῦ γένους προβλημάτων θεωρῶν, πραγματικῶς τινὰς τίθησιν ιδιότητος, διότι θεωρεῖ καὶ σκοπεῖ πῶς ἂν ἐν τι πρᾶγμα κατηγο-

ροῖτο κατὰ ἄλλου πράγματος ἀπολελυμένως, οὐ κατὰ τὴν σχέσιν ἣν ἔχει τὸ πρᾶγμα πρὸς τὴν ἐπίνοιαν, ἢ ἡ ἐπίνοια πρὸς τὸ πρᾶγμα· οὕτω δὲ ὁ Πορφύριος τὸ γένος ὀρίζειται. Διὰ τοῦτο καὶ τὸ γένος ἐν μὲν τοῖς τοπικοῖς κατηγορούμενον λέγεται, ἐν δὲ τῷ τοῦ Πορφυρίου βιβλίῳ κατηγορικόν· ὡσαύτως δὲ καὶ τὰ ἄλλα, διότι ἐν μὲν τοῖς τοπικοῖς διακρίνονται γένος καὶ εἶδος καὶ τὰ λοιπά, κατὰ τὸν διάφορον τρόπον τοῦ ἐνυπάρχειν τὰ ἐπάνω τοῖς ὑποκάτω. Ἐν δὲ τῷ τοῦ Πορφυρίου βιβλίῳ διακρίνονται κατὰ τὸν τρόπον τῆς κατηγορίας, ὅν τὰ ἀνωτέρω κατηγοροῦνται κατὰ τῶν ὑπ' αὐτά· ὅθεν καὶ κατηγορούμενα μὲν εἰσι τέσσαρα, κατηγορικὰ δὲ πέντε· καὶ τὴν αἰτίαν τὸ γέγον ἔχον σιγῶμεν, ὅτι μὴ τῆς παρούσης χρείας ἐστίν, ἀλλ' ἀρκεῖ τσοῦτον εἰπεῖν, ὅτι περὶ τοῦ αὐτοῦ γένους, ὡς ἐν τῷ f. 59^v | ἐπιχειρήματι λέγεται, κατὰ διάφορον ἀπόβλεψιν ἐν τε ταῖς πέντε φωναῖς καὶ ἐν τοῖς τοπικοῖς διαλαμβάνεσθαι ἀξιούσιν οἱ τὸ ἐπιχείρημα λύοντες· βεβαιούσιν δὲ καὶ τὴν ἑαυτῶν θέσιν οὕτως. Ἐπειδὴν ὁ Πορφύριος ὀρίζεται τὸ γένος, λέγων ὅτι γένος ἐστὶ τὸ κατὰ πλειόνων, καὶ τὰ λοιπά, ὀριστόν ἐστίν ἐν τούτῳ τῷ λόγῳ τὸ καθ' αὐτὸ θεωρητὸν ὑπὸ τοῦ λογικοῦ· θεωρεῖ δὲ ὁ λογικὸς καθ' αὐτό, οὐ τὸ πρᾶγμα ἀπολελυμένως, οὐδὲ τὴν ἐπίνοιαν ἀπολελυμένως, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν συγκεκριμένην ἐπίνοιαν, ὡς ὑπ' αὐτῆς τὸ πρᾶγμα παρονομάζεται, εἴτε τὸ συνημμένον ἐκ τοῦ πράγματος καὶ τῆς ἐπινοίας ὑπὸ τῆς ἐπινοίας λόγῳ, εἴτε μόνην τὴν ἐπίνοιαν ἐν τῇ σχέσει τῇ πρὸς τὸ πρᾶγμα, δεῖ λέγειν εἶναι τὴν συγκεκριμένην ἐπίνοιαν· οὐκ ἄρα τὸ πρᾶγμα ἀπολελυμένως ὀριστόν ἐστίν ἐν ἐκείνῳ τῷ λόγῳ, οὐθ' ἡ ἐπίνοια ἀπολελυμένως, ἀλλ' ἡ συγκεκριμένη ἐπίνοια.

Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὰς λύσεις τῶν προεκτεθειμένων λόγων βεβαιούσιν οὕτως. Κατὰ τὸν Φιλόσοφον, ἐν ἑβδόμῳ τῶν μετὰ τὰ φυσικά, ἐν τοῖς ὀρισμοῖς τῶν συμβεβηκότων ἢ ὑποβεβλημένη τούτοις οὐσία δύναται τίθεσθαι, ἀλλὰ τοῦτο πρόσσεστιν αὐτοῖς διαφόρως ἐξ ἀφαιρέσεως τε καὶ συγκεκριμένως λαμβανομένοις, ὡς καὶ Ἀβερρόη δοκεῖ· ἐν μὲν γὰρ τῷ λόγῳ τῶν ἐξ ἀφαιρέσεως συμβεβηκότων τὸ ὑποκείμενον ἀντὶ διαφορᾶς τίθεται, ὡσπερ ἐπειδὴν λέγωμεν· σιμότης ἐστὶ ρίνος κοιλότης· ἐνταῦθα γὰρ τὸ μὲν ὑποκείμενον προδήλως ὡς διαφορὰ, ἢ δὲ κοιλότης ὡς γένος τίθεται· ὀριζόμενοι δὲ τὸ πάθος ἐν τῇ πρὸς τὸ ὑποκείμενον σχέσει, οὕτω δήπουθεν ὀρισούμεθα· σιμή ἐστὶ ρίς κοίλη· ἐνταῦθα γὰρ ἡ ρίς, ὑποκείμενον οὐσα τοῦ σιμοῦ, ἀντὶ γένους ἐν τῷ ὀρισμῷ τίθεται, τὸ δὲ κοίλη ὡς διαφορὰ. Ὡσπερ οὖν τὰ πραγματώδη συμβεβηκότα, ἂν ὡς συγκεκριμένα, παρονομάζουσι τὰ ὑποκείμενα αὐτῶν καὶ τῇ πρὸς αὐτὰ σχέσει λέγεται, καὶ διὰ τοῦτο ἐν τῷ ὀρισμῷ τούτων τίθενται, οὕτως αἱ δευτέραι ἐπίνοιαι παρονομάζουσι τὰ αὐτῶν ἀντικείμενα. Ὅθεν, ὡσπερ ἐν τῷ κυρίως ὀρισμῷ τῶν συμβεβηκότων ἐν τῷ συγκεκριμένῳ τὸ ὑποκείμενον τὴν τοῦ γένους χρείαν πληροῖ, οὕτω καὶ τῷ τῶν ἐπινοιών ὀρισμῷ τῶν δευτέρων ἐν τῷ συγκεκρι-

μένω δεῖ τὸ ἀντικείμενον ἀντὶ γένους τίθεσθαι· καὶ διότι αἱ δευτέραί ἐπίνοιαί αἱ αὐταὶ ἤρτηνται ἐκ τοῦ γινώσκεισθαι τοὺς τῆς ὑπάρξεως τρόπους, ὧν τῷ λόγῳ θεμελιούνται αὐταὶ ἐν τῷ ἀντικειμένῳ, | καὶ οἷον f. 60 εἰπεῖν ἐνερεῖδονται, ὁ δὲ ὀρισμὸς χάριν τοῦ τὸ πρᾶγμα γινώσκειν δίδοται, διὰ τοῦτο δέον ἐστὶν ἐν τῷ τῶν ἐπινοιών τούτων ὀρισμῷ τοὺς τῆς ὑπάρξεως τίθεσθαι τρόπους, ὧν ἕνεκα ἐν τῷ ἀντικειμένῳ ἰδρύονται.

Οὕτως οὖν ἐν τῷ τοῦ γένους λόγῳ δύο τίθενται, συλλήβδην εἰπεῖν, τὸ τε ὑποκείμενον, ἐφ' οὗ ἡ ἐπίνοια αὕτη τοῦ γένους θεμελιούται, καὶ ὁ τῆς ὑπάρξεως τρόπος, οὗ χάριν ἐν ἐκείνῳ θεμελιούται. Τὸ μὲν οὖν ἀντικείμενον ἐστὶν αὐτὸ τὸ κατηγορούμενον· τὸ γὰρ ἄρθρον καθ' ὑπέρβασιν ¹⁰ τινα πρὸς τὸ κατηγορούμενον ἀποδίδοσθαι δεῖ, καὶ ὁ νοῦς τῶν λεγομένων τοιοῦτος ἐστὶν· γένος ἐστὶ τὸ κατηγορούμενον, τουτέστιν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα, ὅπερ ἐστὶν ἀντικείμενον τῆς ἐπινοίας τοῦ γένους· ὡσπερ γὰρ εἰ λέγοιτο· σιμὴ ἐστὶ· ῥίς κοίλη ἢ· λευκὸν ἐστὶ τὸ ἔχον τοιόνδε χρῶμα, οὕτω κἀνταῦθα, ἐπειδὴν λέγεται· γένος ἐστὶ τὸ κατηγορούμενον, τοῦτο δ' ἐστὶν ὁ ¹⁵ κατηγορεῖται, ὕλική ἐστὶν ἡ τοιαύτη κατηγορία, τὸ λέγειν γένος ἐστὶν ὁ κατηγορεῖται· τὸ γὰρ „ὁ“ πρὸς τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐπινοίας φέρεται, ὃ δὴ συστέλλεται πρὸς τὴν τοιάνδε ἐπίνοιαν εἰδικῶς τῇ προσθήκῃ τῶν λοιπῶν· ταῦτα γὰρ τὸν τοῦ εἶναι σημαίνουσι τρόπον, οὗ τῷ λόγῳ θεμελιούται, καθὼς εἴρηται, ἡ ἐπίνοια ἐν τῷ ἀντικειμένῳ· ταῦτα δὲ εἰσι τὸ κατὰ ²⁰ πλειόνων κατηγορεῖσθαι καὶ τὰ ἐξῆς, ἢ τοῦλάχιστον τὸ κατὰ πλειόνων διαφερόντων εἶδει ἐν τῷ τί ἐστὶν· ἄλλως δ' οὐχ οἷόν τ' ἂν ἦν ὀρισθῆναι τὸ γένος, εἴπερ ἡ γνῶσις αὐτοῦ δυοῖν τούτων ἤρτηται, τοῦ τε ἀντικειμένου ἐφ' οὗ ἰδρύεται καὶ τοῦ τρόπου τοῦ εἶναι, οὗ τῷ λόγῳ τὴν ἐν τῷ ἀντικειμένῳ ἰδρυσιν ἔχει· κἀντεῦθεν, ὡσπερ ἡ τοῦ γένους ἐπίνοια οὐ κατηγορεῖται ²⁵ κατὰ πλειόνων διαφερόντων τῷ εἶδει, οὕτω τὸ κατηγορεῖσθαι πλειόνων διαφερόντων εἶδει οὐκ ἐνυπάρχει τῷ ἀνθρώπῳ, ἢ τῷ ἵππῳ, εἰ καὶ τὸ τῆς ἐπινοίας τοῦ γένους ἀπολελυμένως ὑποκείμενον πρᾶγμα, οἷον τὸ ζῷον, ἐνυπάρχει τούτοις· ὁ γὰρ ὀρισμὸς οὗτος οὐκ ἐστὶ τοῦ πράγματος ἀπολελυμένως, ἀλλὰ μάλλον παρωνύμως ἐστὶν αὐτοῦ. ³⁰

Οὕτως οὖν φανερόν ἐστιν, ὅπως ποτε ἡ οὐσία. — Ἐνταῦθα πορίζεται τι ἐκ τῶν εἰρημένων· φανερόν γάρ ἐστι, φησὶν, ἐξ αὐτῶν πῶς ποτε ἡ οὐσία ἢ ἡ φύσις ἔχει πρὸς τὸν λόγον τοῦ εἶδους, καὶ ἡ λέξις ἐνταῦθα σαφής ἐστίν.

LXIX.

35

ξθ'. Ὅτι διπλᾶ τὰ συμβεβηκότα, ὕλικά τε καὶ τελικά.

Ἄλλὰ δεῖ πρὸς μείζω τῶν λεγομένων σαφήνειαν σημειώσασθαι ὅτι, καθάπερ ἡ φύσις διπλοῦν ἔχει τὸ εἶναι, ἐν μὲν ὕλικόν, ἕτερον δὲ αἴυλον,

31 Οὕτως οὖν φανερόν: c. IV, 2, p. 166, 2

οὕτως ἀρμόττουσιν αὐτῇ καὶ τὰ γένη τῶν συμβεβηκότων· κατὰ μὲν γὰρ τὸ ὑλικὸν αὐτῆς εἶναι, ὅπερ ἐν τοῖς ἀτόμοις ἔχει τὰ ἔνυλα συμβεβηκότα, f. 60^v ταύτη προσήκουσι, | ὅσον λευκότης, μελανία καὶ τὰ τοιαῦτα· κατὰ δὲ τὸ αὔλον αὐτῆς εἶναι, τουτέστι τὸ ἐν ψυχῇ, τὰ αὔλα προσήκουσι ταύτη συμβεβηκότα, ὅσον τὰ εἶδη.

LXX.

ο'. Ὅτι ἄλλο ἐστὶ τὸ εἶδος, ὅπερ ἐστὶ δευτέρα ἐπίνοια, καὶ ἄλλο, ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς νοήσεως.

Εἰδέναι δὲ χρὴ καὶ ὅτι τοῦ εἶδους, ὅπερ ἐστὶ δευτέρα ἐπίνοια, καὶ 10 τοῦ εἶδους, ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς νοήσεως, διαφορά τις ἐστὶ, διότι τὸ μὲν εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἐπίνοια, ἐστὶν ὄν τοῦ λόγου· πεποιήται γὰρ ὑπὸ τῆς ψυχῆς· τὸ δὲ εἶδος, ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ τῆς νοήσεως, πραγματικὸν τί ἐστὶ, καθὸ τὸ πραγματικὸν ἀντιδιήρηται τῷ ὄντι τοῦ λόγου, εἰ καὶ μὴ ἐστὶ πραγματικὸν τι, καθὸ τὸ πραγματικὸν ὄν ἀντιδιήρηται τῷ ὄντι τῷ τῆς 15 ἐπινοίας· τὰ γὰρ τοιαῦτα εἶδη ὄντα εἰσὶ τῆς ἐπινοίας, ἀλλὰ λέγονται πραγματικὰ ὄντα, καθόσον μορφοῦσι τὸν νοῦν, ὅς ἐστὶ πραγματικὸν τι. Πότερον δὲ ἀρχὴ ποιητικὴ ἐστὶ τὸ νοητὸν εἶδος τῆς νοήσεως, ἢ μᾶλλον προπαρασκευὴ τις καὶ διάθεσις πρὸς τὴν ὑποδοχὴν τῆς νοήσεως, καὶ οὕτως ἐστὶν ἀρχή, ἢ δὲ ποιητικὴ ἀρχὴ τοῦ νοεῖν ὁ ποιῶν πέφυκε νοῦς, οὐ δεῖ 20 ἐν τῷ παρόντι ζητεῖν. Ἐνταῦθα χώραν ἔχουσιν ἀπορηθῆναι δύο τινά.

LXXI.

οα'. Πότερον ἢ ἀνθρωπίνη φύσις ἔχει τὸ εἶναι: ἀφηρημένον ἐν τῷ νῷ ἀπὸ τῶν ἀτομούντων.

26 Πρῶτον μὲν γὰρ φησὶν ὁ διδάσκαλος τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν ἔχειν ἐν τῷ νῷ τὸ εἶναι ἀπὸ πάντων τῶν ἀτόμων ἀφηρημένον· εἴρηται δὲ τοῦτο μὴ εἶναι πραγματικῶς, ἀλλὰ μόνον κατὰ τὴν θεωρίαν τοῦ λόγου, καθόσον ὁ νοῦς νοεῖ τὴν φύσιν ἄνευ τῶν ἀτομούντων· τοῦτο δὲ δόξειεν ἂν ἀδύνατον εἶναι· ὁ γὰρ νοῦν τι πρᾶγμα ἄλλως ἢ πέφυκε, ψεύδεται· ἐκ γὰρ τοῦ εἶναι 30 τὸ πρᾶγμα, ἢ μὴ εἶναι, καὶ ὁ λόγος ἀληθῆς ἢ ψευδῆς εἶναι λέγεται, ὡς ἐν ταῖς κατηγορίαις λέγεται· ἀλλ' ἢ ἀνθρωπότης οὐδέποτε κεχώρισται τῶν ἀτομούντων αὐτῆν· ὁ νοῦς ἄρα νοῦν ταύτην ἄνευ ἐκείνων ψεύδεται. Ἄρχει μὲν οὖν πρὸς τὸναντίον τὸ τοῦ διδασκάλου τούτου ἀξίωμα· δεῖ μέντοιγε καὶ βοηθεῖν πως τῇ θέσει ταύτη. Εἴπερ οὖν ἄλλο, καὶ τοῦτ' ἐστὶν 35 ἀναγκαῖον, τὸ τὴν ἀνθρωπότητα καθὼς ἐστὶν ἐν τῷ νῷ κεχωρίσθαι πασῶν τῶν ἀτομουσῶν ἰδιοτήτων προχείρῳ λόγῳ τοιῷδε· τὸ ἐμποδῶν γινόμενον τῇ νοήσει οὐ δεῖ εἶναι ἐν τῷ πράγματι ὡς ἐστὶν ἐν τῷ νῷ· ἀλλὰ τὰ ἀτομούντα συμβεβηκότα ἐμποδίζουσι τῇ νοήσει· οὐκ ἄρα δεῖ εἶναι ταῦτα ἐν τῷ νῷ ὡς καὶ ἐν τῷ πράγματι. Ἡ μείζων ἐναργής ἐστὶν· ἢ δὲ ἐλάττων 40 ἐντεῦθεν σαφής. Ταυτὶ γὰρ τὰ ἀτομούντα ὑλικά εἰσιν, ἢ δὲ ὑλὴ ἐμποδίζει

τῆ νοήσει, ὡς καὶ πρότερον εἶρηται καὶ μετὰ ταῦτα ῥηθήσεται σὺν Θεῷ· ἄρα καὶ τὰ λοιπά.

Πρὸς δὲ τὸν λόγον, ὃς εἰς τοῦναντίον ἐπεχειρεῖ, δεῖ λέγειν ὅτι τὸ ἀφαιρεῖν τι ἀπ' ἄλλου, ἢ νοεῖν θάτερον θατέρου χωρὶς, διχῶς δύναται νοεῖσθαι, πῆ μὲν κατὰ τὸν τῆς συνθέσεως καὶ διαιρέσεως τρόπον, ὡσπερ f. 61 ὁπόταν νοῶμέν τι εἶναι ἐν ἄλλῳ, ἢ εἶναι κεχωρισμένον αὐτοῦ· πῆ δὲ ἀπλῆ τινι καὶ ἀπολελυμένη θεωρεῖται. Τὸ τοίνυν διὰ τοῦ νοῦ ἀφαιρεῖν τὰ μὴ ὄντα κατὰ τὸ πρᾶγμα ἀφαιρετὰ κατὰ τὸν πρότερον τῆς ἀφαιρέσεως τρόπον καὶ οὕτω νοεῖν οὐκ ἔστι χωρὶς ψεύδους νοεῖν· τὸ δ' ἀφαιρεῖν κατὰ τὸν δεύτερον τρόπον διὰ τοῦ νοῦ τὰ μὴ ἔργῳ ἀφαιρετὰ οὐδὲν ἔχει ψεύδους 10 καὶ ἀπάτης. Οὕτως ἔχει κατὰ τοῦ προκειμένου. Ὅθεν ἕτερόν ἐστι τὸ νοεῖν τι μὴ εἶναι ἐν ἄλλῳ, καὶ ἄλλο τὸ νοεῖν θάτερον, μὴ νοουμένου τοῦ λοιποῦ.

Τοῦτο δὲ γένοιτ' ἂν ἐκδηλότερον ἐν αἰσθητῷ παραδείγματι. Εἰ μὲν γὰρ νοοῖμεν ἢ λέγοιμεν τὸ χρῶμα μὴ ἐνεῖναι τῷ κεχρωσμένῳ σώματι, ἢ 15 χωριστὸν εἶναι τούτου, ἔσται ψεῦδος ἐν τῇ δόξῃ, ἢ τῷ λόγῳ. Εἰ δὲ τὰς τούτου ιδιότητάς θεωροῖμεν, οὐδὲν περὶ τοῦ κεχρωσμένου μήλου σκοποῦντες, καὶ οὕτω τὸ νοούμενον προφέροιμεν καὶ φωνῇ, ἄνευ ψεύδους ἐστὶν ἡ δόξα τε καὶ ὁ λόγος· τὸ γὰρ μήλον οὐκ ἐν τῷ λόγῳ τοῦ χρώματος ἐστὶ, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲν κωλύει τὸ χρῶμα νοεῖν μηδὲν νοοῦντα περὶ τοῦ μήλου. 20 Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ εἰς τὸν λόγον τινὸς ὑλικοῦ εἶδους ἀνήκοντα, οἷον λίθου, ἢ ἀνθρώπου, ἢ ἵππου, δύνανται θεωρεῖσθαι καὶ ἄνευ τῶν τοῦ ἀτόμου ἀρχῶν, αἷτινες οὐκ εἰσὶν ἐν τῷ λόγῳ τοῦ εἶδους, καὶ τοῦτ' ἐστὶ τὸ ἀφαιρεῖν ἀπὸ τοῦ μερικοῦ τὸ καθόλου ἢ τὸ νοητὸν εἶδος τῶν φαντασμάτων, τὸ θεωρεῖν δηλονότι τὴν φύσιν τοῦ εἶδους ἄνευ τοῦ θεωρεῖν τὰς τοῦ ἀτόμου 25 ἀρχάς, αἷ διὰ τῶν φαντασμάτων ὑπ' ὄψιν γίνονται. Τὸ τοίνυν λέγειν ψευδῆ εἶναι τὸν νοῦν, τὸν ἄλλως ἢπερ ἐστὶ τὸ πρᾶγμα νοοῦντα, ἀληθές ἐστίν, εἰ τὸ ἄλλως τοῦτο ἐπὶ τὸ νοούμενον ἀναφέροιτο πρᾶγμα· τότε γὰρ ἐστὶν ὁ νοῦς ψευδής, ἔταν νοῆ τὸ πρᾶγμα ἄλλως εἶναι ἢ ὡς ἐστίν· ὅθεν ψευδής ἂν ἦν ὁ νοῦς, εἰ οὕτως ἐχώριζε τὸ τοῦ λίθου εἶδος ἀπὸ τῆς ὕλης, ὥστε 30 νοεῖν αὐτὸ μὴ εἶναι ἐν ὕλῃ, καθὼς Πλάτων ὑπέθετο· οὐκ ἔστι δὲ ἀληθές, εἰ τὸ ἄλλως τοῦτο ἐπὶ τοῦ νοοῦντος λαμβάνοιτο· ἐστὶ γὰρ ἄνευ ψεύδους, εἰ ἄλλος ἐστὶ τρόπος τοῦ νοεῖν, ἐν τῷ νοεῖν, τοῦ τρόπου τοῦ πράγματος ἐν τῷ εἶναι· τὸ γὰρ νοηθέν ἐστὶν ἐν τῷ νοοῦντι ἀύλως, κατὰ τὸν τοῦ νοῦ τρόπον, ἀλλ' οὐχ ὑλικῶς, κατὰ τὸν τοῦ ἐνύλου πράγματος τρόπον. 35

LXXII.

οβ'. Εἰ δυνατόν εἶναι ἐπιστήμην τῶν αἰσθητῶν.

Δεύτερον, ἀπορίας ἐστὶν ἄξιον εἰ καθόλου δυνατόν ἐστὶν ἐπιστήμην εἶναι τῶν αἰσθητῶν, ἢ τῶν καθ' ἕκαστα, ἢ τῶν φθαρτῶν, ἢ τῶν ἐνδεχομένων, 40

ἢ καὶ τῶν σοφισμάτων, ἐπεὶ περὶ τῶν νοητῶν τε καὶ καθόλου, καὶ ἀφθάρτων,
 f. 61^r καὶ ἀναγκαίων, καὶ ἀληθῶς ὑπαρχόντων | τὰς ἐπιστήμας εἶναι δεῖ. Κοινῶ
 δὴ λόγῳ περὶ πάντων ἀποκρινόμενος τούτων, φημί καὶ εἶναι καὶ δύνασθαι
 εἶναι ἐπιστήμας περὶ τῶν εἰρημένων· ταῦτα γὰρ πάντα διχῶς δύνανται
 5 θεωρεῖσθαι· ἓνα μὲν τρόπον, καθὼς τοιαῦτα εἰσὶ, καὶ οὕτω περὶ αὐτῶν
 ἀδύνατόν ἐστιν ἐπιστήμην εἶναι, καὶ διὰ τοῦτο πάντα ὅσα ἂν τις ἐπιχει-
 ρήσειεν εἰς τοῦναντίον ἀληθῆ εἶσιν· ἕτερον δὲ τρόπον δύνανται θεωρεῖσθαι,
 καθόσον περὶ αὐτῶν δύνανται μορφοῦσθαι κανόνες τινές καὶ λόγοι νοητοὶ
 καθόλου ἀφθαρτοὶ, ἀναγκαῖοι καὶ ἀληθεῖς, καὶ οὕτω δυνατόν ἐστιν ἐπιστή-
 10 μας εἶναι περὶ αὐτῶν. Οὐδὲ ἐστὶ τοῦτο πόρρω τοῦ δέοντος ἢ ἀνοίκειον·
 παραδείγματος γὰρ χάριν, εἰ καὶ ἐνδεχομένη ἐστὶν αὕτη ἢ πρότασις ἢ,
 Σωκράτης τρέχει, ἢ, Σωκράτης κινεῖται· ἀλλ' ἢ λέγουσα πρό-
 τασις· Εἰ Σωκράτης τρέχει, Σωκράτης κινεῖται, ἀναγκαῖα
 καθάπαξ ἐστίν. Οὕτω δὲ καὶ τ' ἄλλα ἐπισκοπεῖν δεῖ ἕκαστα ἐπιόντας
 15 κατὰ τὴν ὁμοιότητα τούτου τοῦ παραδείγματος.

Νῦν λείπεται θεωρῆσαι. Διορισάμενος ὁ διδάσκαλος περὶ τῶν
 οὐσιῶν τῶν συνθέτων πραγμάτων, νῦν ἐν τούτῳ τῷ μέρει διορίζεται περὶ
 τῶν οὐσιῶν τῶν ἀπλῶν ὄντων, τουτέστι τῶν ἀπλῶν οὐσιῶν, καὶ πρῶτον
 μὲν ψευδῆ τινα θέσιν ἀποσκευάζεται περὶ τούτων· δεύτερον, διορίζεται
 20 περὶ τῶν οὐσιῶν αὐτῶν, τῶν ἀπλῶν δηλονότι πραγμάτων· τρίτον, διαίρει
 τὰς οὐσίας πάσας εἰς τρία γένη. Καὶ περὶ τὸ πρῶτον αὖθις τρία ποιεῖ·
 πρῶτον μὲν γὰρ συνέχειαν ποιεῖται τῶν προηγουμένων πρὸς τὰ ἐπόμενα
 καὶ τὴν ψευδῆ θέσιν ἐκείνην τίθησι· δεύτερον, ἀναίρει ταύτην· τρίτον,
 λύει τινὰ ἀντίθεσιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν, φησὶν, ἀνωτέρω δεδείχαμεν πῶς ἐστὶν ἡ οὐσία ἐν
 τοῖς συνθέτοις πράγμασιν, νῦν ὑπόλοιπόν ἐστι θεωρεῖν κατὰ τίνα τρόπον
 ἐστὶν ἡ οὐσία ἐν ταῖς κεχωρισμέναις οὐσίαις, δηλονότι ἐν τῇ ψυχῇ, ἐν τῇ
 νοήσει καὶ τῇ πρώτῃ αἰτίᾳ. Εἰ γὰρ καὶ πάντες κοινῶς συγχωροῦσιν ἀπλήν
 εἶναι τὴν πρώτην αἰτίαν καὶ οὐδεμίαν αὐτῇ διδόασιν σύνθεσιν, ὅμως ἔνιοι
 30 πειρῶνται τὴν τῆς ὕλης καὶ τοῦ εἶδους σύνθεσιν ἐν ταῖς νοήσεσιν εἰσάγειν
 καὶ ταῖς ψυχαῖς, καὶ ταύτης τῆς δόξης ἡγεμόνα γενέσθαι· φησὶ τὸν Ἀβι-
 κεβρῶνα· οὐ τίθησι δὲ ἐνταῦθα τὸ κεκινηκὸς ἐκείνον πρὸς ταύτην τὴν
 θέσιν, ἀλλ' ἐν τῷ πρώτῳ μέρει τῆς θεολογικῆς αὐτοῦ τίθησι πραγματείας
 ἐν οὐκ ὀλίγοις μέρεσιν· ὡς ἐν βραχεῖ δὲ εἰπεῖν, τὸ κινῆσαι ἐκείνον, τοι-
 35 ὄνδε τι ἴν.

LXXIII.

ογ'. Τί ἦν τὸ κεκινηκὸς τὸν Ἀβικεβρῶνα θεῖναι ἐν ταῖς ἀπλαῖς οὐσίαις ὕλην.

Ἐν ᾧ πράγματι αἱ τῆς ὕλης εὐρίσκονται ιδιότητες, ἐν αὐτῷ καὶ ἡ ὕλη ἐξ ἀνάγκης εὐρίσκεται· ἀλλ' ἐν τῇ ψυχῇ καὶ τῷ ἀγγέλῳ αἱ τῆς ὕλης εὐρίσκονται ιδιότητες· καὶ ἡ ὕλη ἄρα. Ἡ μελῶν ἐναργής ἐστίν· f. 62 οὐ γὰρ οἷον τέ ἐστι χωρίζεσθαι τὴν ιδιότητα τοῦ οὐ ἐστίν ιδιότης. Ἡ δὲ ἐλάττων σαφῆς ἐντεῦθεν· αὐταὶ γὰρ εἰσιν αἱ τῆς ὕλης ιδιότητες· τὸ εἶναι δυνάμει, τὸ δέχεσθαι εἴτουν προσλαμβάνειν, τὸ ὑποκεῖσθαι καὶ τὸ ἀλλοιοῦσθαι· καὶ ταῦτα πάντα εὐρίσκονται ἐν τε τῇ ψυχῇ καὶ ἐν τῷ ἀγγέλῳ, ὡς δῆλον ἐστὶ τοῖς ἀκριβῶς θεωροῦσιν. Εἰδέναι δὲ ἀξιον ὡς Ἀβικεβρῶν οὗτος, εἰ καὶ τὰ ἄλλα ἐπαινετὸς φιλόσοφος γέγονεν, λογικῆς μέντοι γε οὐκ αὐτάρκως εἶχε μεθόδου· ὅθεν ἐν τούτῳ τῷ κινητικῷ προδήλως ὑπὸ τῆς ὁμωνυμίας ἠπάτηται. Αὐτίκα τὸ προσλαμβάνειν, ὃ μᾶλλον αὐτῷ δοκεῖ, ταῖς φύσεσιν ἐκείναις προσήκειν, μάλιστα τῆς ὕλης ὄν, ἄλλως μὲν προσήκει τῷ νῷ, ἐτέρως δὲ τῇ ὕλη, καὶ τριπλῆ ἐστίν ἡ διαφορά· πρώτη, ὅτι ἡ μὲν ὕλη δέχεται ἄτομα εἶδη, ὃ δὲ νοῦς εἶδη καθόλου, τοῦλάχιστον ἐν τῷ παριστᾶν καὶ ἐμφαίνειν· δευτέρα, ὅτι ἡ μὲν ὕλη προσλαμβάνει τὸ εἶδος, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ ἐν τινι εἶναι συσταίῃ εἰδοποιῷ, οἷον τὴν μορφήν τοῦ ἀέρος, ὡς ἂν συσταίῃ ἐν τῷ εἰδοποιῷ εἶναι τοῦ ἀέρος· ὡσαύτως δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων· ὃ δὲ νοῦς προσίεται τὰ εἶδη, ὡς ἂν δι' αὐτῶν συσταθῇ ἐν τῷ νοητῷ εἶναι· τρίτη, ὅτι ἡ μὲν ὕλη δέχεται τὰ εἶδη, μεσιτευούσης κινήσεως καὶ μεταβολῆς· ὃ δὲ νοῦς ἄνευ τούτων· ὅθεν φησὶν ὁ Φιλόσοφος ἐν ἐβδόμῳ τῶν φυσικῶν, ἐν τῷ καθῆσθαι ἢ ἴστασθαι καὶ ἡρεμεῖν τὴν ψυχὴν σοφὴν καὶ φρονίμην γίνεσθαι· γίνεται δὲ φρόνιμος, ἐπειδὴν ἐν ἑαυτῇ δέχεται τὰ νοητὰ εἶδη. Καὶ πολλὰς ἄλλας διαφορὰς ἐστίν ἀποδοῦναι τοῦ τε προσλαμβάνειν τὸν νοῦν καὶ τοῦ τὴν ὕλην δέχεσθαι. Ὅσπερ οὖν ἐστὶν ὁμωνυμία φανερώς ἐν τῷ προσλαμβάνειν, οὕτω καὶ τῷ δυνάμει εἶναι καὶ ὑποκεῖσθαι καὶ μεταβάλλεσθαι, ὡς δῆλόν ἐστι τῷ ἕκαστα ἐπιόντι ταῦτα σπουδαίως. Ἄρκει δὲ ἡμῖν τὰ ἐν τῷ προσλαμβάνειν ἀποδειγμένα, ὥστε τύπον δοῦναί τινα καὶ περὶ τῶν ἄλλων.

Τοῦτο δὲ τοῖς τῶν φιλοσόφων ῥητοῖς. — Νῦν ἀναίρει ταύτην τὴν θέσιν καὶ φησὶν ὡς αὕτη ἡ θέσις ψευδής ἐστίν ἐκ τοῦ μάχεσθαι τοῖς λόγοις τῶν φιλοσόφων πάντων κοινῶς, οἱ ταύτας τὰς οὐσίας κεχωρισμένας τῆς ὕλης προσαγορεύουσι καὶ χωριστὰς καὶ χωρὶς εἶναι πάσης ὕλης ἀποδεικνύουσι. Καὶ λόγον τινὰ κομίζουσιν ἰσχυρότατον ὅσον ἐν ταύτῃ τῇ ὑποθέσει· οὐ γάρ, φασίν, ἡ δύναμις ἄνευ τῆς ὕλης ἐστὶ, καὶ αὐτὸ τοι-

10-11 καὶ τῷ ἀγγέλῳ L
c. V, 1, p. 166, 16

18 μέντοι γε om L

32 Τοῦτο δὲ τοῖς:

οὔτον ἐστίν· ἀλλ' ἡ δύναμις πάσης οὐσίας νοερᾶς αἴυλος ἐστὶ· καὶ οὐσία
 f. 62^v ἄρα | πᾶσα νοερὰ αἴυλος ἐστίν. Ἡ μείζων σαφής ἐστίν ὅσον πρὸς τὸ πρῶτον
 μέρος· τὸ γὰρ λαμβάνον καὶ λαμβανόμενον δεῖ εἶναι ἀνάλογα. Καὶ ὅσον
 δὲ πρὸς τὸ δεύτερον μέρος, σαφές ἐστίν· οὐδὲν γὰρ ποιεῖ ἐπέκεινα τοῦ
 6 ἰδίου εἴδους, καὶ οὕτω τὸ ὑλικὸν οὐ δύναται συνιστᾶν τι αἴυλον. Ἡ ἐλάττων
 δείκνυται· ἡ γὰρ δύναμις τῆς νοούσης οὐσίας ἐστίν ὁ νοῦς ὅσον μὲν πρὸς
 τὴν ἀνθρωπίνην ψυχὴν, ὃ τε δυνάμει νοῦς καὶ ὁ ποιῶν· ὅσον δὲ καὶ πρὸς
 τοὺς ἀγγέλους κοινῶς λαμβανόμενος, ἐν οἷς οὐκ ἐστίν ὁ δυνάμει νοῦς,
 οὐθ' ὁ ἐνεργεία νοῦς εἰ μὴ ὁμωλύμως· οὐ γὰρ ἀνάγκη καὶ ἐν ἀγγέλοις
 10 τοῦτ' εἶναι καθάπερ ἐν ἡμῖν· οὔτε γὰρ εἰσὶ ποτε δυνάμει νοοῦντες μόνον
 τῇ πρὸς ἃ πεφύκασι νοεῖν παραθέσει, οὔτε τὰ τούτων νοητὰ δυνάμει εἰσὶ
 νοητὰ, ἀλλ' ἐνεργεία πρώτως καὶ ἀρχοειδῶς νοοῦσι τὰ αἴυλα· καὶ πρὸς
 τούτοις ἐν ἡμῖν μὲν ὁ ἐνεργεία καὶ δυνάμει νοῦς τῇ πρὸς τὰ φαντάσματα
 παραθέσει· ἐστίν, ἃ δὴ πρὸς τὸν δυνάμει νοῦν παραβάλλονται ὡσπερ τὰ
 15 χρώματα πρὸς τὴν ὄψιν, πρὸς δὲ τὸν ἐνεργεία νοῦν ὡσπερ τὰ χρώματα
 πρὸς τὸ φῶς. Ὁ δὲ ἀγγελικὸς νοῦς οὐδεμίαν ἔχει πρὸς τὰ φαντάσματα
 παράθεσιν, διότι οὐδέ φαντασίαν ἔχει, οὐδέ τινα ἄλλην γνωστικὴν δύναμιν
 παρὰ τὸν νοῦν. Ἐπαναλαμβάνων τοίνυν τὴν ἀπόδειξιν τῆς ἐλάττονος,
 λέγω ἔτι ἡ δύναμις τῆς νοούσης οὐσίας ἐστίν ὁ νοῦς· ἀλλ' οὐδὲν ἐστὶ
 20 νοητὸν εἰ μὴ καθόσον ἐστὶν αἴυλον, τουτέστι καθόσον τῆς ὕλης χωρίζεται
 καὶ τῶν ἰδιωμάτων αὐτῆς, καὶ τοῦτο συμβαίνει διὰ τὸ τὴν ὕλην κωλυτικὴν
 εἶναι τῆς γνώσεως, ὡς πρότερον εἴρηται. Ἀλλὰ τοῦτο τὸ αἴυλον νοητὸν
 προσλαμβάνεται ἐν τῷ δυνάμει νοῦ τῆς ψυχῆς καὶ ἐν τῷ νοῦ τοῦ ἀγγέλου·
 γίνεται δὲ αἴυλον καὶ νοητὸν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ τῇ δυνάμει τοῦ ἐνε-
 26 γεία νοῦ. Ἐπόμενόν ἐστίν ἄρα τὸν δυνάμει καὶ ἐνεργεία νοῦν τῆς ἡμετέρας
 ψυχῆς καὶ τὸν ἀγγελικὸν νοῦν εἶναι αἴυλους, καὶ ἐπομένως πᾶσαν οὐσίαν
 νοερὰν αἴυλον εἶναι. Καὶ διὰ τοῦτο συμπεραίνει καλῶς, ὡς ἐν πάσῃ νοερᾷ
 οὐσίᾳ δεῖ καθάπαξ ἀμεθεξίαν εἶναι τῆς ὕλης· εἴτα φησὶν ἐξηγούμενος
 τοῦτο, ὡς μήτε δηλονότι μέρος ἑαυτῆς ἔχειν τὴν ὕλην, μήτε εἶναι τὸ εἶδος
 30 οἷον εἰπεῖν ἐμπεπισμένον καὶ ἐντετυπωμένον τῇ ὕλει, ὡς ἐπὶ τῶν ἐνύλων
 πάντων ἐστὶν εἰδῶν.

LXXIV.

οδ'. Ὅποιον ποιοῦν δύναται ποιεῖν ὑπὲρ τὸ οἰκεῖον εἶδος.

Ἰστέον δὲ ἔτι διττὸν ἐστὶ τὸ ποιοῦν, τό τε ἀρχοειδές καὶ τὸ δευ-
 35 τερεῦον, δηλονότι τὸ ὀργανικόν. Ὀργανικὸν ποιοῦν ἐστὶν ὃ ποιεῖ τῇ
 f. 63 δυνάμει τοῦ πρώτου ποιοῦντος· τὸ δὲ πρωτοτύπως καὶ ἀρχικῶς ποιοῦν
 οὐ ποιεῖ τῇ ἐτέρου δυνάμει καθόσον ἀρχοειδές ἐστίν. Ἀλλ' ἐπειδὴν λέγωμεν
 ὡς οὐδὲν ποιεῖ ὑπὲρ τὸ ἴδιον εἶδος, ἢ νοεῖται τοῦτο περὶ τοῦ ἀρχοειδοῦς

ποιητικοῦ, καὶ τότε ἔρρωται ἡ πρότασις αὕτη· ἢ περὶ τοῦ ὀργανικῶς ποιούντος, καὶ τοῦτο διχῶς· ἢ γὰρ τοῦτο νοεῖται ἐν τῇ ἰδίᾳ δυνάμει, καὶ οὕτως ἡ πρότασις αὕτη κρατεῖ· ἢ νοεῖται ἐν τῇ δυνάμει, εἴτε τῇ ἰδίᾳ, εἴτε τινὶ ἄλλῃ, καὶ οὕτως ἐστὶ ψευδής· πᾶν γὰρ ὀργανικῶς ποιῶν τῇ δυνάμει ποιεῖ τοῦ ἀρχοειδοῦς ποιητικοῦ· ὅθεν δύναται ποιεῖν ὑπὲρ τὸ ἴδιον εἶδος· ὡσπερ ἡ θερμὴ δρᾶ περὶ τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ οὐσιώδους εἶδους τοῦ πυρὸς ἐν τῷ τὸ πῦρ γίνεσθαι, καθόσον ποιεῖ τῇ δυνάμει τοῦ οὐσιώδους εἶδους, ὅπερ ἐστὶν ἐν τῷ γεννῶντι πυρί, εἰ καὶ ἀφ' ἑαυτῆς οὐ δύναται ποιεῖν εἰ μὴ πρὸς τὸ τὴν θερμὴν εἰσάγειν.

LXXV.

οε'. Πότερον ἐν τῇ νοερᾷ οὐσίᾳ δεῖ εἶναι παντάπασιν ἀμεθεξίαν τῆς ὕλης.

Ἐπεὶ δὲ φησὶν ὁ διδάσκαλος ἀμεθεξίαν δεῖν εἶναι πρὸς τὴν ὕλην καθάπαξ νοερᾶς ἀπάσης οὐσίας, ἀπορῆσαι δεῖ τῷ λόγῳ πρὸς μείζω τῆς ἀληθείας σαφήνειαν. Ἐν γὰρ τῇ λογικῇ ψυχῇ, ἕως ἂν ἐν τῷ σώματι ἦ, οὐκ ἐστὶν ἀμεθεξία καθάπαξ τῆς ὕλης, καίτοι γε νοερᾷ οὐσῇ, ἀλλ' ἐστὶν τρόπος τινὰ ἔνυλος, εἰ καὶ περὶ τοῦ ἀγγέλου τοῦτ' ἀδύνατόν ἐστι λέγεσθαι. Πρὸς δὲ τοῦτο διχῶς ἐστὶν ἀποκρίνεσθαι δυνατόν· πρῶτον μὲν, ὅτι ὁ διδάσκαλος οὗτος ἐνταῦθα περὶ τε ἀγγέλων ἡμῖν διαλέγεται καὶ τῶν κεχωρισμένων ψυχῶν· καὶ τοῦτο δῆλον ἐξ ὧν ἐν ἀρχῇ τοῦ παρόντος εἴρηται κεφαλαίου· ἐλέγετο γὰρ βούλεσθαι καὶ σκοπεῖν τὸν διδάσκαλον περὶ τῶν οὐσιῶν διορίσασθαι τῶν κεχωρισμένων, σαφές δὲ ἐστὶν ὡς, ἕως ἂν ἐν τῷ σώματι ἦ ἡμῶν ἡ ψυχὴ, οὐ δύναται κεχωρισμένη οὐσία καλεῖσθαι, ἀλλ' εἴπερ ἄρα χωριστὴ, ὡς δυναμένη ποτὲ χωρίζεσθαι. Δῆλον δὲ ἐστὶ τοῦτο καὶ δι' ὧν ἐνταῦθα προσέθηκεν· εἶπε γὰρ· ἐν πάσῃ οὐσίᾳ νοούση· ψυχῇ δέ, ἕως ἂν συνῆ τῷ σώματι, οὐκ ἐστὶ νοοῦσα, ἀλλὰ μᾶλλον ὁ ἄνθρωπος ἐστὶν ὁ τῇ ψυχῇ νοῶν, ὡς ἐν πρώτῳ τῶν περὶ ψυχῆς φησὶν ὁ Φιλόσοφος, λέγων ὡς, εἰ τις λέγοι τὴν ψυχὴν νοεῖν καὶ θεωρεῖν, ὁμοίον ἐστὶν ὡσπερ εἰ λέγοι ταύτην ὑφαίνειν ἢ οἰκοδομεῖν, ὡσανεὶ τοῦτο λέγων ὡσπερ οὐ δεῖ λέγεσθαι τὴν ψυχὴν οἰκοδομεῖν, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον, εἰ καὶ διὰ τῆς ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ νοεῖν αὐτὴν δεῖ λέγειν, ἕως ἂν ἡ συνητημένη τῷ σώματι, ἀλλὰ τὸν ἄνθρωπον νοεῖν δι' αὐτῆς. Ἄλλ' ἐπειδὴν χωρισθῆ τοῦ σώματος, ἐστὶ τῷ ὄντι νοοῦσα οὐσία, καὶ ἡ τοῦ νοεῖν ἐνέργεια ταύτη κυρίως ἀποδοθήσεται· αἱ γὰρ ἐνέργειαι οὐκ ἀποδίδονται εἰ μὴ τοῖς καθ' αὐτὰ ὑφισταμένοι. f. 63 v

Δεύτερον, δυνατόν ἐστὶ καὶ ἄλλως ἀποκρίνασθαι πρὸς τὴν αὐτὴν ἀπορίαν. Συγχωρῶ γὰρ τὴν ψυχὴν συνητημένην τῷ σώματι δυνατόν εἶναι λέγεσθαι οὐσίαν νοοῦσαν, ἀλλὰ δίδωμι διάκρισιν τοῦ ἀύλου· διχῶς γὰρ